

UDK 255:347.236.2"1520"

Prejeto: 24. 10. 2005

Goriška bratovščina sv. Nikolaja in njen urbar iz leta 1520

VOJKO PAVLIN

mag., asistent, Kromberk, Pod Škabrijelom 3, SI-5000 Nova Gorica,
el. pošta: vojko.pavlin@siol.net

IZVLEČEK

Cerkvene bratovščine so bile nekaj nepogrešljiv segment v religioznem in družbenem življenju. Razširjenost v poznem srednjem veku ni bila tuja goriškemu deželnemu središču. K bolj ali manj dokumentiranim bratovščinam v Gorici okoli leta 1500 ("vsegoriška" bratovščina sv. Rešnjega telesa, "cehovska bratovščina" sv. Marije in sv. Mihaela iz leta 1455, bratovščina goriških zavetnikov sv. Hilarija in Tacijana ter domnevno bratovščina hospicija sv. Marije in sv. Erazma) spada tudi bratovščina sv. Nikolaja, omenjena leta 1482.

Urbar bratovščine sv. Nikolaja iz leta 1520, ki ga med Starimi fondi hrani goriška Državna posoška knjižnica (Biblioteca Statale Isontina, Fondi antichi), nekoliko osvetljuje sestavo te korporacije. Število članov (glede na navedbo plačnikov "članarine" jih je bilo v tem letu štirideset) je sicer razmeroma majhno, posebno v primerjavi z bratovščino Rešnjega telesa, ki je združevala socialno gledano različne sloje prebivalstva, krajevno pa tudi ni bila omejena le na Gorico, kot je vsaj v veliki meri značilno za bratovščino sv. Nikolaja, ki glede na več izpričanih prebivalcev deželnega središča, med katerimi so se nekateri zapisali kot nosilci najpomembnejših funkcij v mestu (gastald, mestni sodnik), daje videz izrazite meščanske korporacije.

Iz urbarja sicer odseva predvsem gospodarska, a tudi finančna podoba bratovščine, kajti v ospredju je prikaz dohodkov in odhodkov te institucije. Dohodki so pritekali bodisi v denarju (pretežno od štirinajstih ali petnajstih domov) bodisi v naturalijah (v žitu in delno olju) od zemljiških parcel, večinoma v goriški okolici. Izdatki so bili vezani na kupovanje potrebne bogoslužne opreme in za plačilo duhovnikoma (kaplanu in vikarju) ter še kakšnemu bogoslužnemu sodelavcu, pa tudi sestavljalcu urbarja – "kelnerju" (kletarju oz. ključarju). "Kelner" Andrej Romer je leta 1520 zabeležil negativno bilanco, razlog za majhen primanjkljaj pa je bil očitno v še vedno vidnih posledicah nedavne habsburško-beneške vojne, saj je terjala svoj davek tudi v kakšni opustošeni in opuščeni bratovščinski hiši.

KLJUČNE BESEDE: cerkvene bratovščine, bratovščina sv. Nikolaja, Gorica, urbar, Državna posoška knjižnica (Biblioteca Statale Isontina)

ABSTRACT

GORIZIA ST. NICHOLAS BROTHERHOOD AND ITS REGISTER OF LAND PROPERTY

In their time, church brotherhoods used to be an indispensable segment of the religious and social life. In the late Middle Ages, their widespread presence was not unknown to the Gorizia province center either. The brotherhood of St. Nicholas, first mentioned in the year 1482, belongs among the more or less precisely documented brotherhoods in Gorizia around the year 1500 ("all-Gorizia" brotherhood of Corpus Christi, "brotherhood of the guild" St. Mary and St. Michael from the year 1455, the brotherhood of Gorizia patrons St. Hilarius and St. Tatianus and the reputed hospice brotherhood of St. Mary and St. Erasmus).

The register of land property of St. Nicholas brotherhood from the year 1520, which has been deposited within the Old record funds of documents in the Gorizia State Isonzo Library (Bibliotheca Statale Isontina, Fondi antichi), throws some light upon the composition of that corporate body. The number of members (taking into account the individual statement of the payers of the "membership fee", there were forty members that year) was namely comparatively small, and even smaller, when compared to the membership of brotherhood of Corpus Christi which, from the social point of view, incorporated heterogeneous social classes of the population, and locally it was not limited to Gorizia only, which is to a high degree characteristic of the brotherhood of St. Nicholas which, according to the testimony of several inhabitants of the province centre, among whom some had served in the most

important offices of the town (gastald, the town judge), apparently gives an impression of a distinctive civic corporation.

Otherwise, the economic and financial status of the brotherhood is mostly reflected from the register of land property, the reason being that the review of the revenues and expenses had been given the central and the most important role. The revenues came either in cash (mostly from fourteen to fifteen homes), or in kind (cereals and partly oil) from the land parcels, mostly from the surrounding countryside of Gorizia. The expenses recorded were related with the purchase of the necessary worship equipment and for payments to both priests (the curate and the vicar) and some other worship collaborators as well as the scrivener of the register of land property – the waiter (the cellarman "respectively the locker"). In the year 1520, the waiter, Andreas Romer, recorded an unfavourable balance of accounts, the reason for the small deficit having been obviously the effect of the still discernible consequences of the quite recent Habsburg-Venetian war, which claimed its impost in the form of a certain number of devastated and abandoned brotherhood's houses.

KEY WORDS: church brotherhoods, the brotherhood of St. Nicholas, Gorizia, register of land property, State Isonzo Library (Biblioteca Statale Isontina)

Cerkvene bratovščine, ta svojevrstni izraz verskega in cerkvenega življenja, niso ravno pogost gost v historiografiji, čeravno so v preteklosti predstavljale pomemben segment družbeno-religiozne stvarnosti. Na Slovenskem datirajo prve znane bratovščine v prvo polovico 13. stoletja. V poznem srednjem veku so se mnoge zapisale predvsem češčenju Rešnjega telesa in Marijnemu kultu, sicer pa je bil pri izbiri svetnika odločujoč zavetnik (ali kateri izmed zavetnikov) cerkve. Bratovščine so bile praviloma izraz vernosti laičskih krogov in cerkveno vodstvo je le potrjevalo njihova pravila. Ta so določala bratovščinsko vodstvo in njen sedež pri določenem oltarju (ali v kapeli), kjer je potekalo bogoslužje, posebej slovesno na bratovske praznike, pa tudi za žive in umrle člane bratovščine. Za to je bilo treba najeti duhovnika ali imeti tudi svojega beneficiata. Za vzdrževanje bogoslužnega prostora, potrebno opravo in plačevanje duhovniške ter drugih potrebnih služb so člani bratovščine prispevali svoj denarni delež in si lahko pridobili tudi določeno posest, največkrat z volili posameznikov. Bratovščine so bile tudi karitativne in so skrbele za revnejše člane ter jim omogočile dostojen pogreb, ponekod pa so se v njenem okrilju izoblikovale celo sirotišnice. Z bratovščinami je lahko povezana še ena pomembna ustanova – ceh, ki je ob poudarjeni socialno-gospodarski vlogi ohranjal tudi religiozni pečat.¹

Bratovščine v Gorici okoli leta 1500

"Dvotirnost" bratovščin – na eni strani cerkvena narava, na drugi pa poudarjena korporacijsko-obrtniška značilnost v navezi s posvetno oblastjo – odseva tudi pri najstarejši doslej znani (in ustrezno dokumentirani) goriški bratovščini.² Leta 1455 je goriški grof Ivan dovolil ustanovitev bratovščine oziroma korporacije goriških obrtnikov, ki si je za svoja patrona izbrala Marijo in sv. Mihaela in imela svoj bogoslužni prostor pri goriški cerkvi sv. Hilarija in Tacijana.³ V njej so bili združeni krznarji, krojači in čevljarji,⁴ kasneje pa je bila poimenovana po čevljarjih.⁴

Drugače je bila zasnovana goriška bratovščina, ki je svoje korenine pognala na osnovi omenjenega poznosrednjeveškega akcenta na češčenju Rešnjega telesa in je imela tako rekoč deželno naravo, saj je združevala krajevno in socialno gledano širok diapazon ljudi – od najvidnejših predstavnikov plemstva (med člani je bila tudi grofica Paola Gonzaga, žena zadnjega goriškega grofa Leonharda), pa tja do najrevnejših slojev.⁵

¹ J. Mlinarič, *Cerkev na Slovenskem v srednjem veku*, v: Zgodovina Cerkve na Slovenskem, Celje 1991, 86–88.

² L. Tavano, *Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia (Secoli XV–XIX)*, v: *Studi Goriziani* 57–58 (1983) (odslej Tavano, *Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia*), 136–137.

³ R. M. Cossar, *Una Corporazione artigiana di Gorizia d'origine medievale*, Trieste 1931 (odslej Cossar, *Una Corporazione artigiana*), 10–11.

⁴ Cossar, *Una Corporazione artigiana*, 11 sl.; Tavano, *Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia*, 139, 159.

⁵ F. Spessot, *La Confraternita goriziana del SS. Sacramento*

Omenjeni bratovščini pa nista bili edini v Gorici. Bežna omemba bratovščine sv. Hilarija iz leta 1499 prča, da je bilo češčenje domačega zavetnika v navadi.⁶ Luigi Tavano navaja še pomenljivo notico iz leta 1488, ki se nanaša na bratovščino pri hospiciju sv. Marije in sv. Erazma, ki je dokumentiran že za 14. stoletje in je po analogijah morda tudi nastal iz cerkvene bratovščine.⁷

Apostolska vizitacija, ki jo je leta 1570 opravil možaški opat Bartolomeo Porcia (de Portia), potrjuje delovanje prvih dveh omenjenih bratovščin in jima dodaja še tretjo – bratovščino sv. Nikolaja, ki je imela svoj sedež pri cerkvi sv. Hilarija in Tacijana, v kapeli z oltarjem, posvečenim sv. Nikolaju.⁸ Tudi ta je v resnici precej starejšega datuma, kakor kaže že njen urbar iz leta 1520, in ima svoje korenine prav tako še pred letom 1500. Že 23. julija 1482 je ob neki prodaji zemljišča Frideriku Attems v Gorici pred Velikimi vrati omenjena tudi zemlja bratovščine sv. Nikolaja.⁹

Bratovščina sv. Nikolaja po urbarju iz leta 1520

Droben urbar bratovščine sv. Nikolaja v Gorici, ki ga hrani goriška Državna posoška knjižnica,¹⁰ vsebinsko ne ustreza povsem temu terminu. Vsebina rokopisa po določenih potezah spominja na obračunsko knjigo, saj je v ospredju namen prikazati dohodek in odhodke bratovščine. Letni izdatki ob koncu rokopisa so povzeti dokaj na kratko, bratovščinski dohodki pa so razdeljeni

v štiri sklope: urbarialne dajatve posebej v denarju, žitu in olju ter prihodki od "članarine" s poimenskimi seznamom vseh plačnikov.

Prav ta seznam odpira dragocen vpogled v članstvo in odstira tančico socialnega ustroja bratov in sester, ki so se zavezali k češčenju priljubljenega svetnika in medsebojni pomoči. V primerjavi z bratovščino Najsvetejšega je šlo sicer za minorno korporacijo.¹¹ Prispevek, ki je znašal dvanajst soldov, je leta 1520 odštelo štirideset članov korporacije.¹² Prevladujejo sicer moški, a je tretjina članov ženskega spola. V nekaj primerih gre za zakonski par.

Analiza članstva pravzaprav kaže, da je šlo za meščansko korporacijo. Delež plemstva v njej je neznan. Le za Rajmunda Dornberškega lahko pritrdimo, da je bil "modre krvi". Ta član ugledne goriške plemiške hiše je bil najbrž sin Franca Dornberškega in brat Leonharda (ta je padel leta 1508 v habsburško-beneški vojni pri obrambi goriškega gradu) in Erazma (vsaj v letu 1507 že namestnika goriškega glavarja).¹³ *Her Philip* verjetno "zastopa" goriško duhovščino. V oči zbode, da je bilo med člani nekaj uglednih meščanov, ki so – nekateri že pred habsburško-beneško vojno, drugi šele po njej – opravljali najpomembnejše sodno-upravne funkcije. Mednje je očitno spadal *Niclas Amon* (Aman), ki je bil prav v letu nastanka urbarja goriški gastald (deželski

(Secoli XV–XVIII), v: Studi Goriziani 21 (1957), 75–90; Tavano, Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia, 136.

⁶ Tavano, Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia, 136 (op. 4); C. Battisti, Donazioni medievali al Convento dei Minori conventuali in Gorizia, Studi Goriziani 1 (1923), 28. V potrditev in dokaz za določeno kontinuiteto delovanja bratovščine lahko dodamo še navedek iz deželnoknežjega urbarja iz leta 1507, ki pripisuje uživanje nekega travnika v Podturnu (Sv. Rok/San Rocco) prav tej bratovščini (*sanndt Hellars prunderschafft*) (Državni arhiv v Gorici/Archivio di Stato, Archivio Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, busta 257, fasc. 652, *Vrbar Gorcz 1507*, fol. 8).

⁷ Tavano, Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia, 136 (op. 4); gl. tudi L. Tavano, Per una Storia Religiosa della Città di Gorizia, Studi Goriziani, 87–88 (1998), 322.

⁸ Tavano, Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia, 138–139; gl. tudi S. Tavano, Il Duomo di Gorizia, Gorizia 2002, 6.

⁹ F. Kos, Iz arhiva grofa Sig. Attems v Podgori, v: Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko 12 (1902), 138 (št. 78). Zopet lahko potrdimo kontinuiteto z notico v deželnoknežjem urbarju iz leta 1507 (Državni arhiv v Gorici/Archivio di Stato, Archivio Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, busta 257, fasc. 652, *Vrbar Gorcz 1507*, fol. 106).

¹⁰ Biblioteca Statale Isontina, Fondi antichi, Ms 148 Civ – *Sanndt Niclas Vrbar de Anno 1520* (odslej v opombah le z navedbo ustrezne pagine).

¹¹ *Memoriale Confratrum et Sororum* iz leta 1555 (objavljen v: F. Spessot, La Confraternita goriziana del SS. Sacramento (Secoli XV–XVIII), v: Studi Goriziani 21 (1957), 83–90) našteje kar 530 članov, 93 duhovnih, 227 bratov laikov in 210 sester, pri čemer pa gre upoštevati širši časovni diapazon, vsaj od konca 15. stoletja do 1584. Gl. tudi Tavano, Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia, 136 (op. 6).

¹² P. 23–25. Le dva člana sta plačala slabo polovico zneska. Tu je treba dodati, da je tudi goriška bratovščina – ceh iz leta 1455 postavila enako pristojbino za člane, ki naj bi jo plačevali v štirih "obrokkih", vsake tri mesece po tri solde (Cossar, Una Corporazione artigiana, 10).

¹³ G. D. Della Bona, Sulle antiche famiglie dei Reiffenberg e Dornberg nella Contea di Gorizia, estinte la prima nel secolo XIV, e la seconda nel secolo XVIII, v: Mittheilungen aus dem Gebiete der Numismatik & Archaeologie 2 (1854), 67; S. Cavazza, "Così buono et savio cavaliere": Vito di Dornberg, patrizio goriziano del Cinquecento, v: Annali di Storia Isontina 3 (1989), 8; G. D. Della Bona, Osservazioni ed aggiunte sopra alcuni passi dell' Istoria della Contea di Gorizia di Carlo Morelli di Schönfeld, Gorizia 1856. Ponatis v: Morelli di Schönfeld, Carlo. Istoria della Contea di Gorizia con osservazioni ed aggiunte di G. D. Della Bona, 3–4, Gorizia 1974 (odslej Della Bona, Osservazioni ed aggiunte), 45–47. Morda bi med plemstvo uvrstili še Jakoba von Pruna (Fontana?), pa žensko predstavnicu družine Pabst (Bapst), ki ju je Morelli uvrstil med goriške plemiške družine že v začetku 16. stoletja (C. Morelli di Schönfeld, Istoria della Contea di Gorizia, Gorizia 1855. Ponatis v: Istoria della Contea di Gorizia con osservazioni ed aggiunte di G. D. Della Bona 1–2, Gorizia, 1974, I, 2 (op. a)), vendar je zelo vprašljivo, ali sta takrat že spadala v elitno modrokrvno družino.

sodnik) ali pa mestni sodnik, kakor tudi že vsaj v letih 1512, 1515 in 1519.¹⁴ *Thomas Gardufitz* (Gardouitz) je bil na primer vsaj v letu 1524 na čelu goriškega urbarialnega urada, ki je skrbel za goriško deželnoknežjo posest, ter gastald v vinskih goricah.¹⁵ Med tistimi, za katere so brali ustanovno mašo in so bili po tem sodeč verjetno nekdanji člani bratovščine, je vpisan tudi *Martzinko*,¹⁶ leta 1507 mestni sodnik¹⁷ in v letu 1511 goriški gastald, po rodu očitno Čeh (*Bohemus*).¹⁸ Še nekaj imen članov bratovščine kaže na sorodstveno zvezo z mestnimi ali deželskimi sodniki (*Ketnerin*, *Kusmanitza*, *Bader* = *Holzapfel*).¹⁹ Kar nekaj "priimkov" pa nakazuje tudi obrtniški izvor posameznih udov bratovščine, kakor *Kursner(in)* – krznar, *Tischler(in)* – mizar, *Schneyder* – krojač, *Schuester* – čevljar, *Scherer* in *Bader* – strižec, padar.

Razen pri *Zwanu Simonu* iz furlanske Frate (Fratta) ni v seznamu nikjer kakšne krajevne dopolnitve, tako da lahko upravičeno trdimo, da so bili člani bratovščine res prebivalci Gorice, toliko bolj, ker je za mnoge znano, da so bivali v goriških hišah.²⁰ Seznam daje bratovščini vsaj na prvi pogled nemško naravo, ne nazadnje je urbar v nemškem jeziku, to pa potrjuje, da je bila ta etnična skupina na začetku 16. stoletja v Gorici bolj navzoča.²¹ Kljub temu pa se za nemškimi

zapisi priimkov skrivata še drugi dve goriški etnični prvini – slovenska (Oskuben, Marinič, Černetič, Gorjanc, Gregorič; v ženski različici Kusmanica in Krabatinka – pri tej gre očitno za hrvaški izvor) in furlanska (*Zwan Simon*); pri tem je posebno na osnovi priimkov statusnega oz. obrtniškega izvora v nemškem jeziku težko določiti etnično pripadnost njihovih nosilcev.

Andrej Romer, eden izmed članov bratovščine, je bil hkrati tudi sestavljač urbarja in je v imenu bratovščine skrbel za gospodarsko-finančne zadeve. Ponekod je bila ta funkcija znana z imenom dekan,²² a je v našem viru Romer poimenovan kot *kelner*; to bi lahko prevedli kot kletar (lat. *cellarius*), glede na podobne primerjave z upravljanjem premoženja raznih cerkva pa morda kar ključar. Če je bil ustroj delovanja te bratovščine podoben tistemu pri korporaciji goriških čevljarjev, je bil *kelner* nastavljen le za določen čas, nato pa je bila potrebna nova izvolitev.²³ Romer nam je za leto 1520 torej podal sliko finančnega stanja bratovščine.²⁴ Odhodki so znašali 26 liber (funtov) in 50 soldov (t. j. 3170 soldov).²⁵ Donos v žitu je spremenjen v denar (1446 soldov), tako da lahko izračunamo, da je bila kupna mera (*kauffmas*) pšenice vredna slabih 21 soldov.²⁶ Če tej vsoti prištejemo še denarne dajatve bratovščini (1137 soldov),²⁷ "članarino" (465 soldov) in dajatve v olju (50 soldov),²⁸ bi bil celotni znesek 3098 soldov.

¹⁴ Della Bona, Osservazioni ed aggiunte, 61. Della Bona združuje obe funkciji – gastalda in mestnega sodnika v eni osebi, to pa najbrž ni bilo mogoče. Gastald (*gastaldius contractae, gastaldo del paese*) oziroma deželski sodnik (*landrichter*) je bil na čelu deželskega sodišča (M. Kos, Urbarji Slovenskega primorja 2. Srednjeveški urbarji za Slovenijo 3. Viri za zgodovino Slovencev 3. Ljubljana, 1954 (odslej Kos: Urbarji Slovenskega primorja), 60).

¹⁵ *Esator et montium siue vinearum gastaldius Goritie* (Državna posoška knjižnica v Gorici/Biblioteca Statale Isontina, Fondi antichi, Ms 65 Civ – *Notae compilatae per me Hieronimum de Attimis notarium, 1507–1523*, p. 449 (1524, 19. april); Della Bona, Osservazioni ed aggiunte, 50).

¹⁶ P. 28.

¹⁷ Državni arhiv v Gorici/Archivio di Stato, Archivio Coronini Cronberg, Serie Atti e Documenti, busta 257, fasc. 652, *Vrbar Gorcz 1507*, fol. 41.

¹⁸ Della Bona, Osservazioni ed aggiunte, 47, 61; Državna posoška knjižnica v Gorici/Biblioteca Statale Isontina, Fondi antichi, Ms 65 Civ – *Notae compilatae per me Hieronimum de Attimis notarium, 1507–1523*, p. 119 (1511, 9. marec) – "... *Mertzingkho Bohemo, gast. contractae*".

¹⁹ Della Bona, Osservazioni ed aggiunte, 61.

²⁰ K temu sklepu se nagibamo na osnovi vpisov goriških prebivalcev in/ali imetnikov goriških hiš v deželnoknežji urbar iz leta 1530 (Državna posoška knjižnica v Gorici/Biblioteca Statale Isontina, Fondi antichi, Ms 137 Civ – *Vrbar des Ambts Görtz 1530*, fol. 103–114), ki so plačevali določeno najemnino. Kljub ponekod problematičnemu enačenju lahko v urbarju opazimo kako četrtno oseb iz bratovščinskega seznama, pri tem pa niso zajete vse goriške hiše, poleg tega pa člani bratovščine tudi niso bili vsi glave družin; kot taki bi lahko bili vpisani v urbar.

²¹ Gl. npr. G. Coronini, Lo sviluppo territoriale della Contea di

Gorizia, v: Gorizia viva. I secoli e le ore della città, Gorizia 1973, [250].

²² J. Mlinarič, Cerkev na Slovenskem v srednjem veku, v: Zgodovina Cerkve na Slovenskem, Celje 1991, 87.

²³ Eden izmed členov pravil čevljarkega ceha iz prve polovice 17. stoletja je omejeval mandatno dobo ključarja dve leti, vendar je bila verjetno možna ponovna izvolitev (Cossar, Una Corporazione artigiana, 14).

²⁴ Romer upošteva denar, ki je bil v obtoku na tedanjem Goriškem in ga poimenuje "šiling" (β). Toda dejansko gre za beneški denarni sistem – šiling je pravzaprav sold in ni isto kot avstrijski šiling. Dvajset soldov – to je videti tudi iz kakšnega konkretnega primera v urbarju – je enako eni beneški libri (*wallisich lb*). Ta pa zopet ni enaka libri oziroma funtu kot števeni enoti, ki je štela 120 soldov (prim. S. Vilfan, Temelji in razvoj denarnih sistemov v slovenskih deželah do 17. stoletja, v: Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem, Ljubljana 1987, 32; Kos, Urbarji Slovenskega primorja, 88).

²⁵ P. 29.

²⁶ P. 22. Goriška kupna mera (*khauffmas, pesonal*) je z današnjimi merami težko primerljiva. Šest kupnih mer je bilo en star (to je vidno tudi iz samega vira); na začetku 16. stoletja je morda meril ok. 100 litrov (V. Pavlin, Gospodarska in družbena podoba podeželja na Goriškem ob prehodu pod Habsburžane na osnovi goriškega urbarja iz leta 1507, magistrsko delo, Filozofska fakulteta, Ljubljana 2004, 60–61).

²⁷ P. 22. V sklopu denarnih dajatev znaša račun 1093 soldov, vendar sta prišteta še dva primera iz poglavja o žitnih dajatvah – gre za izplačilo v denarju (skupaj 136 soldov).

²⁸ P. 26. Pri dajatvah v olju se uporablja libra tudi kot utežna enota; morda je mišljena beneška libr(ie)a, ki je lahko pomenila

"Krivdo" za sicer majhen primanjkljaj v blagajni v tem letu (72 soldov) je treba pripisati posledicam habsburško-beneške vojne, ki so po urbarju sodeč bratovščini odzrle 151 soldov.²⁹

Največ so prinašale bratovščini urbarialne dajatve. V bratovščinsko blagajno so se stekale dajatve od dobrih³⁰ štirinajstih domov (enajst hiš in trije "domci" (*hoffstat*)),³¹ to pa ni prav zanesljivo število za tedanje Gorico. Pri treh (oziroma štirih hišah)³² je posebej rečeno, da so bile v mestu (*In der stat*). S tem je verjetno mišljena Zgornja Gorica. Vse tri so opustele, vsaj dve zaradi posledic nedavnega vojnega pustošenja (*in krieg ob prochen*).³³ Podobno usodo je doživelo še več goriških objektov. Posebej Zgornja Gorica je doživela velike izgube, kakor nam zgovorno dokazuje deželnoknežji urbar iz leta 1530. Tako kaže, da je bila kar tretjina hiš v vojni ali po njej opuščeni.³⁴ Navedek pri treh hišah – *Am platz* – se verjetno nanaša na Spodnjo Gorico oziroma tamkajšnji trg. En "domec" je pisar postavil v bližnji Podturn/Sv. Rok (San Rocco). Paleta stanovalcev oziroma posestnikov hiš (nekateri so namreč od hiše plačevali, niso pa v njih tudi bivali) je prav pisana – plemstvo (Vid Thurn, Mert Bruederle), duhovščina (Thurnov kaplan), obrtniki (*Schmidt, B(P)ogner*) in drugi mestni veljaki (Gregor Kolbell)³⁵ pa tudi prišleki iz bližnjih vasi (Podturn, Vrtojba, Šempeter). Bratovščinska blagajna se je z denarnimi dajatvami polnila na Jurjevo ali ob sv. Martinu. Pri nekaj primerih je zaznamek, da se plačuje znesek kot *vitt noffel*, pri čemer je brez dvoma mišljen libelarični zakup (*affictus livelli, fitliuel*), ki je bil razširjen v Gorici vsaj že v 14. stoletju, in sicer zlasti prav pri hišah v mestu; zakupnina je bila v tem pogledu dedna in odsvojljiva.³⁶

ok. 477 gramov ("*libbra grossa*") ali ok. 301 gram ("*libbra sottile*") (prim. S. Vilfan, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim oziranjem na ljubljansko mero (16.–19. stoletje), v: *Zgodovinski časopis* 8 (1954), 68; G. Perusini, Vita di popolo in Friuli. Patti agrari e consuetudini tradizionali. Firenze 1961, 258–259). Libra olja je bila leta 1520 vredna 5 soldov (p. 27).

²⁹ Primanjkljaj dohodkov je viden iz delnega izračuna, ki ga je Romer vnesel tako, da je predvideno vsoto, ki bi izhajala iz urbarialnih dajatev, prečrtal in zabeležil dejanski prihodek. Razlika se povsem ujema s tremi vpisi v urbarju (p. 15), ki podčrtavajo opustelost hiš (*ist od*).

³⁰ Pri eni izmed hiš je bratovščinski le tretji del.

³¹ Beseda *hoffstat* nakazuje zemljišče, namenjeno bivanju in gre torej prav tako za bivališče (gl. Kos, Urbarji Slovenskega primorja, 73).

³² Gl. op. 30.

³³ P. 15. Prim. op. 29.

³⁴ Državna posoška knjižnica v Gorici/Biblioteca Statale Isontina, Fondi antichi, Ms 137 Civ – *Vrbar des Amts Görtz 1530*, fol. 111–114.

³⁵ Gregor Kolbel (Kelbel) je bil leta 1507 omenjen kot goriški gastald (Della Bona, Osservazioni ed aggiunte, 46, 61).

³⁶ Kos, Urbarji Slovenskega primorja, 92; S. Vilfan, Agrarna pre-

Naturalne dajatve, pravzaprav (poleg olja) le pšenica, so se v bratovščinsko kaščo stekale največ s posameznih večjih ali manjših parcel, ki niso bile del kake kmetije.

*Tabela: Zemljiške gospodarske enote bratovščine sv. Nikolaja leta 1520*³⁷

brajda	15
vinograd	4
"gut"	3
njiva	3
travnik	2
vrt	2
huba	1
ronk	1

Le v štirih primerih (ena huba in trije "guti") je omenjena kmetija, pri čemer je bil morda kmet na njej le delno tudi "podložnik" bratovščine. Gre za Raschawerjevo hubo, ki je bila glede na obdelovalca (*Wenedig aus der Merin*) morda v Mirnu,³⁸ za kmetijo v Dragovici (*Dragobitz*) pri Grgarskih Ravnah, za nabršč solkanski "gut", v četrtem primeru pa je bratovščina le prejemala dajatve na osnovi posojila imetniku kmetije.

Zemlja bratovščine sv. Nikolaja je bila sicer zanesljivo večinoma v sami goriški okolici. V nekaterih primerih jo lahko ob pomoči topografskih oznak natančneje lociramo: Travnik (*Angger*), *Am ran gegen den thurn* (verjetno nekje pri Soči), oljke te cerkvene bratovščine so bile med drugim pri potoku Koren (*In der Kurn*). Med plačniki dajatev srečamo celo tedanjega goriškega glavarja Jurija Egkha kot dediča Simona z Vogrskega, žensko predstavnico plemiške družine Prodoloner, pa cerkev sv. Lovrenca v Batah, sicer pa razne Goričane in prebivalce (ali prišleke iz bližnjih vasi (Šempeter, Podgora, Peč, Podturn, Solkan, Ravnica).

Količina z dajatvami nabranega olja je znašala le deset liber. Vpogled v odliv denarja nas prepriča, da je bratovščina za razsvetljavo potrebovala 24 liber na leto, zato je morala olje še

moženjska razmerja, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog 2. Družbena razmerja in gibanja*. Ljubljana 1980, 427.

³⁷ V enem primeru v urbarju navedba zemljišča manjka. V tabeli tudi niso upoštewane v posebnem razdelku našete zemljiške enote, od katerih so dajali olje. Tu je namreč v ospredju sama dajatev in ne zemljišče; v treh od sedmih primerov ga urbar niti ne omenja. "Gut" je tako kot huba nemško poimenovanje za določen zemljiški kompleks, ki ga lahko s skupno besedo označimo kot kmetija.

³⁸ Bratovščina si je posest najbrž pridobila z darovi in volili (pokojnih) članov bratovščine ali drugih, morda tudi z nakupi (prim. Cossar, Una Corporazione artigiana, 12). Primer iz urbarja dokazuje priljubljenost bratovščine tudi med plemiči, kajti to hubo goriške plemiške družine Raschawer je bratovščini prepustila Elsa *Prodern* (očitno iz plemiške družine Bruederle) (p. 17).

dokupiti. Denar je šel tudi za nakup druge bogoslužne oprave (npr. sveč). Drugi izdatki nam posredno predstavijo ljudi, ki so opravljali kako pomembno funkcijo, predvsem bogoslužne narave. Bratovščina je po tem sodeč imela svojega kaplana (Simon), ki je opravljal obrede vse leto. Ob glavnih praznikih, to je na dan zavetnika sv. Nikolaja in god sv. Jurija ter ob ustanovnih mašah,³⁹ pa je službo božjo opravljal vikar (najbrž je mišljen kar goriški vikar pri cerkvi sv. Hilarija in Tacijana). Ob teh priložnostih je prišel na svoj račun tudi "šolski mojster" (*schulmaister*). Tudi mežnarju je šel njegov *minisstrier gelt*. Za svoje celoletno delo pa je nekaj (osem beneških liber) zaslužil tudi kletar Romer.

Urbar iz leta 1520 ne govori podrobneje o vernosti in medsebojnih odnosih članov bratovščine. A njena dolgotrajnost in trdovratnost priča o tem, da se je ta značilni način povezovanja Goričanov dovolj zasidral v javnem življenju. Andrej Romer nam je z urbarjem zapustil drobno, a dragoceno zapuščino. Kdo ve, kaj mu je pomenil oni "memorial" na prižnici, ki ga je vnesel v svoj zapis.⁴⁰ Spomin na starodavno bratovščino je vendar zbledel, a šele po ukinitvi z jožefinskimi reformami leta 1788.⁴¹

Urbar bratovščine sv. Nikolaja v Gorici iz leta 1520 – prepis

Manuskript iz Starih fondov goriške Državne posoške knjižnice (Biblioteca Statale Isontina, Fondi antichi) ima signaturo Ms 148 Civ. Zvezčič, zaščiten spredaj s kartonasto platnico, z merami 21 x 16 cm, šteje 22 strani (11 folijev) iz papirja. Paginacija je bila vnesena s svinčnikom precej kasneje, in sicer tako, da se rokopis začne na strani 11, nato pa se paginacija nadaljuje, a le na folijih recto (v prepis je vnesena numeracija v celoti). Zadnje tri strani so prazne. Urbar je pisan v gotski kurzivi.

Prepis poskuša čim bolj posneti original. Izpuščeni so le pripisani pisarjevi vmesni in delni računi, ki so mu pomagali do končnega izračuna. Slovnice nedoslednosti so ohranjene, so pa zaradi lažje preglednosti prepisana z veliko začetnico osebna (tudi na primer obrtniški "priimki", ki takrat večinoma še niso bili standardizirani) in zemljepisna imena, ki so v izvorniku večinoma napisana z malo, prav tako pa tudi začetki posameznih vpisov. Druge samostalniške besede so poenotene, torej imajo malo začetnico. Ločil v izvornem zapisu tako rekoč ni in tudi v prepisu niso dodana.

Kratice (npr. za izpadli *m*, *n*, *en*, *us* ali *er*, pa za *per* in *pro*) so po večini razrešene. Vijuga je v izvorniku včasih zapisana tudi nad *r*, a ta v prepisu ni podvojen. V celoti sta zapisani latinski kratice *dt* in *fac* kot *dedit* in *facit*. Ohranjene pa so standardne kratice za denar in mere: *k* za *kauffmas*, *lb* (*den*) oziroma *tl den* za libro (denarjev) oz. funt denarjev ter *β* za "šiling" (*sold*).

Od edicijskih znakov smo dodali le oglati oklepaj za znake, ki jih v rokopisu ni, a o njih sklepamo. Pozneje dopisano besedilo (najbrž z isto roko, a manj čitljivo) je prepisano v kurzivni obliki.

Opombe (s črkami abecede) se nanašajo na negotovosti in nejasnosti pri prepisu in (številčne opombe) na topografska pojasnila.

³⁹ Ustanovne maše so si najbrž za življenja izvolili verjetno premožnejši člani bratovščine. Leta 1520 je bilo po urbarju sodeč takih maš šest ali vsaj štiri, pri katerih so posamezniki poimensko znani: že omenjeni goriški meščan *Martzinko*, *Slana*, *Sorg* in *Kanztlerin*, ki bi domnevno lahko bila žena goriškega kanclerja Friderika *Attemsa*, ki je izhajala iz družine *Raschawer* (gl. U. Frank in F. Šerbelj, *Kratka zgodovina grofov Attems*, v: *Zbornik občine Slovenska Bistrica II* (1990), 145, 150 (tabela)).

⁴⁰ P. 27.

⁴¹ Tavano, *Religiosità e società nelle confraternite di Gorizia*, 148–149 (posebno op. 69), 159. V tu navedenem seznamu ukinitih cerkvenih bratovščin se bratovščina sv. Nikolaja pravzaprav izrecno ne omenja in se morda skriva pod kakšnim drugim imenom.

11 Sannd Niclas
Vrbar de anno 1520
Anndre Romer

[12]

13 Vermerkht das vrbar Sannd Niclas Pruederschafft so ich Anndre Romer kelner pin de anno 1520

Hanns vonn Thurn copplan zinst von den hauss Am platz¹ zw sannd Michels tag lb 8

Gregor Kolbell diennt von sein hauss zw sanndt Jorgn tag lb 6 ß 4

Hannss Schmidt erben dient von irm hauss vnnd garten zw sandt Michels tag lb 4

Desella erben zinssen von den hauss Am platz¹ zw sanndt Michels tag lb 5

[14]

Des Marenntzn haus modo Hannss Mailinger dienndt *zu sandt Michel[s]*
vitt noffel welisch lb 6

Hannss Mailinger dient von seinem hoffstat so Mauckhen gehalten hat zw sanndt Michels tag lb 4 davon den Prodoloner jarlich vittnofel zw sand Jorgen tag 38 ß als dan pey Fridrichn Kantzler verschriben ist de anno 1512 *restat noch 42 ß*

Tscherne Pogner diennt vonn sein hauss dar in er ist zw sanndt Michels tag lb 4

15

Mert Pruederli diennt von sein haus Am platz¹ zw sanndt Jorgn tag lb 6 ß 4

Jory Rusitz modo Hanns Meyllinger zinst von einer wissen ß 32

Startzitz Vndter dem thurn² dient von sein haus In der stat³ so yetz zenghaus schmid ist ß 31 *ist od*

Martin Freytzitz von Vertoyb⁴ zinst von einem haus In der stat³ ist in krieg ob prochen lb 3 *ist od*

Schuligoy von Sand Peter⁵ dient von einem haus In der stat³ ist in krieg ob prochen 3 lb *ist od*

Hanns Ketner modo Anndre Romer zinst von den garten Am ran⁶ gegen den thurn lb 3

Mathia Oskuben diennt von seinem hoffstat zw sand Jorgen tag lb 4

[16] Vermerkht die trait zins Sand Niclas de anno 1520

¹ Mišljen je verjetno trg v Spodnji Gorici, v bližini cerkve sv. Hilarija in Tacijana.

² Podturn, današnji Sv. Rok (San Rocco).

³ Mišljena je najbrž t. i. Zgornja Gorica – pod goriškim gradom.

⁴ Vrtojba.

⁵ Šempeter pri Gorici.

⁶ Verjetno nekje v goriški okolici, morda nedaleč od reke Soče.

Matheus von Dragobitz⁷ ob Gregar⁸ diennt von einem guet waitz k 9

Her Simon vonn Vnngerspach modo her Jorgg von Egkh zinst vonn ainer wraiden vnnder dem Anger⁹ so der Muschulin gewesen ist waitz k 6

17

Wenedig aus der Merin¹⁰ dient von der hueben so Elsa Proderen der pruederschafft gelassen hat so des Raschawer gewesen ist waitz k 6

Persa modo ir sun Mathia zinst von ainer hoffstat Vnnter dem thurn² waitz k 3

Tepetall In der stat³ zinst von einem weingarten waitz k 1

Martin Dabraffitz Vnnder den turn² modo Erbitz von Sannd Petter⁵ zinst von einem akher waitz k 1 dedit

Ketnerin modo Janny Wirt zinst von einer wrayden pey den kreytz so man gen Videlstorff¹¹ gett waitz k 1 dedit

[18]

Thomas Visennteiner von Podigor¹² zinst vonn einem akher vnnd rannkh waitz k 2

Des Thomas Blonda erben von Petsch¹³ zinst von zwen breyden vnd von dryttaill des haus In der stat³ waitz k 6

Her Veit von Thurn zinst von den hauss dar in der Slana wanndt waitz k 6

Tscherne Pogner modo Werbeta des Raschauer pawer zinst von einer braiden waitz k 2

19

Anndre Machnitz von Salkhan¹⁴ diennt von sein guet waitz k 1

Matheus Pesior modo Mathia Ficher Vnnter den thurn² diennt von einem weingarten waitz k 1

Sekolitz von Sannd Petter⁵ zinst von einem rannkh so yetz ein wissen ist waitz k 1

Petter Kobann^a zinst von einer wraiden waitz k 2

Mer dient er von sein guet so im die pruederschafft gelichen hat vngrisch gulden 5 de anno quinto waitz k 2

[20]

Marco Goluff diennt von einer wrayden waitz k 1

⁷ Dragovica, pri Grgarskih Ravnah.

⁸ Grgar.

⁹ Goriški Travnik, takrat še zunaj same Gorice.

¹⁰ Miren.

¹¹ Bilje.

¹² Podgora.

¹³ Peč.

¹⁴ Solkan.

a Morda *Kabann*.

Sannd Lorenntzen kirchen¹⁵ zw Weta¹⁶ pey Gergar⁸ zinst von einen akher
waitz k 1 dedit

Anndre Kromer erben zinst von einer wraiden waitz k 1

Pesonnder wraiden so er von Goluff kaufft hat waitz k 2

Hanns Safeuer modo Hans Meillinger zinst von der wraiden so der Kulus gehalten hat
1 gulden reinisch

Mer diennt er von einer wraiden modo Anndre Romer so der Sannko^b gehalten hat ß 40
21

Primus Metlitzabitz diennt von einem weingarten waitz k 1

Laure Breydnikh dient von einer braiden so Weuenudt^c gehalten hat
waitz k 1

Skokh erben von Salkan¹⁴ dient von^d waitz k 1

Jury von Kesta dient von einer wraiden waitz k 1

Pitzin von Salkhan¹⁴ dient von 1 wraiden 4 tag paw waitz k 3 dedit

Hannss Schmidt modo sun erben zinssen von einer braiden waitz star 1

[22]

Steffan Schmidt modo sein erben zinssen von einer wraiden waitz k 1

Voran von der Wipach¹⁷ dient von einem weingarten so der Petelinka prueder gewesen ist
waitz k 1

Suma facit 11 star 4 kauffmas

Gelt 1 phundt 25 ß

Trat in geld 12 lb den ß 6

Suma gelt vnd trait zwsamen geschlagen facit 21 lb den 63 ß

23 Vermerkht die prueder vnnnd schwester Sand Niclas 1520

Mathia Oskuben	dedit 12 ß
Hanns Gortzer	dedit 12 ß
Anndreas Romer	dedit 12 ß
Bastianin Kursnerin	dedit 12 ß
Hanns Sorgin	dedit 12 ß
Tischlerin	dedit 5 ß
jungkhfrau Cristina	dedit 12 ß
Marinitz Hueter	dedit 12 ß
Katerina Fridrichn	dedit 12 ß
Bapstin	dedit 12 ß
Liennhardt Zernetitz	dedit 12 ß
Dietrich mit seiner hausfraw	dedit 24 ß

¹⁵ Cerkev sv. Lovrenca v Batah.

¹⁶ Bate.

^b Negotovo (razliko med zapisom *a* in *o* je tu težko razločiti).

^c Znak nad *u* je večkrat navaden, morda pa tudi nakazuje izpadli *n* med črkama *u* in *d*.

^d Brez navedbe zemljišča.

¹⁷ Vipava (reka).

Vmb 4 kotemper in ein jar ein jdy quotemer per 28 ß facit	5 lb 12 ß
Zw beleichten alle 2 wachen ein lb oll facit in ainem jar 24 lb ein lb per 5 ß gerait facit	1 lb den
Vmb memorial auff der kanntzl	12 ß
Mer den mesner das er die lanpn antzunt	21 ß
An sanndt Niclas tag den messer minisstrier gelt geben	12 ß
[28]	
Den schulmaister fur denn ambt	4 ß
Den vicary fur das ambt	12 ß
Ann sanndt Jorgen tag dem vicary fur das ambt geben	16 ß
Dye Kanntzlerin lassen zw begen geben	3 lb 2 ß
Dem Martzinko seligen lassen zw begen geben dem vicary den schulmaister	12 ß 4 ß
Den Slana zw begen den vicary den schulmaister	12 ß 4 ß
Noch zwo mess 21 ß	
29	
Denn Hanns Sorgn lassen zw begen den vicary geben den schulmaister	12 ß 4 ß
Vmb die grossen kertzn geben zw machen	13 lb 5 ß
Vmb die kleinen kertzn zw machen geben	5 lb 13 ß
Vmb ein par duplier geben	24 ß
Herren Simon vmb ein kertzen zw liecht mes geben	8 ß
Dem Anddre Romer der pruederschafft kelner welisch	1b 8
<i>Suma ale ausgab dytz jars facit 26 tl den ß 50</i>	
[30]	
31	
[32]	